

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Edith Österlund*
 Härad: *Västbo* Adress: *Box 5, Hillerstorp.*
 Socken: *Kulltorp* Berättat av: *Emma Österlund*
 Uppteckningsår: *1941.* Född år *1869* i *Kulltorp.*

forts. fr. N. 7091.

	sid
"Inståndsträddvägen"	1.
Grantark sålles	1.
Björknärens användning	1-2.
Järnvänning	2-3.
Jordbruksarbete med hjälp av kvinnorna.	3-4.
Potatisodling	4-5.
Tider för sådden; ären lin; hampa.	5-6, 7.
Humleodling	
Väderleksmärke av Märta-dagen.	8-9.
Ljunga som kreatursfoder.	9.
"Härljunga"	10.

ACC. N:R. M. 7101 : 1-25. Register.

Landskap: Småland Upptecknat av: Edith Österlund LUNDS UNIV.
 Härad: Västbo Adress: Box 5, Hållerstorp FOLKMINNES-
 Socken: Kulltorp Berättat av: Emma Österlund ARKIV
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1862 i Kulltorp.

Tall användes till strö.	sid. 10-11.
Gärdesgårdar.	12-13.
Veden färdighuggen för dym- melrekan.	13.
Väje väi pussade kvinnornas ängs- marken från löv och ris.	14-15.
Värning av kläddtyger.	15-24
Färgning.	17-18, 20-21.
Stickning av strumpor till barnen.	25.

ACC. N:R. M. 7101 :/.

En biddrageri för handkraft,
 s. k. 'instandskäddrageri'.
 fanns i Dagleystugan, vilket
 inte togs i bruk utan var
 västern saknades vid biddra-
 gen. Handkraftdraget var litet
 och de värsta minnerna
 barn 'k. r. m.' kunde draga
 dem, fast ingen äldre fick
 lov sköta dem. För i huset
 rev grankark på värsidan
 skade och gälde till
 garvarna i skaden. Det
 blev en slant extra i
 det enkla hemmet. Björk-
 väver revs likaså och
 lades med brattkarna ut
 varandra, slötades ut samt

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

foto.

se M. 7098

[Se de.]
 Håll i guldskeden

kom i ordet

Håll i tim-
 mer och m. m.

[Se på grävning]

but i söra-
 till (högskola)

omkrandades med linbast.
 Björknäverna användes då
 man tillverkade skodon
 i hemmen / som mellan-
 lagg / annars "knickade" inte
 skorna då man gick vil-
 ket ansågs fint. Björk-
 näver användes också i
 "sien" till prästen vilket
 man inte fick glömma.
 För i huset brände björn
 på sommardagen för att
 ha till vagnsugarna under
 året, fruktan allt annat
 arbete som utspides på åker
 och äng. Vintertiden bodde
 han med tillhjälps av barn-
 en, de mindreåriga / som inte

(närvarande)

ps

Högst
fruktning}

som 1747

ämnar komma ut i tjänst.
D. s. s. Dessa kunde vara kom-
om behjälpliga med att gå
ärenden. De kan skulle
bakta milan, gå till kom-
om med mat, s. s. v. Vidare
kunde de baka "kolabrute"
som skulle vara till milan
vilket och kustrum gjorde,
var och en i sin mån
vad han orkade. Alla måste
tjänas till. Vid arbetet i
jorden köide man med kor-
na eller en ko och en stub,
eller en ko och mestadels
på gården eller på en annan
sådant gäms. Om man inte
kunde köra med korra t. ex.

Stn. I: 7.

fick kvinnorna ställa sig
under oket och husefadern
styrde arden. Var den ena
kvinnan för dålig att dra,
fick hon styras arden
och husefadern ställde
sig under oket. Allt i
kringet och säija. Skovde
gjorde man med krigsin-
makare och kom till
dragare i regel. Plogar gjordes
inte utan på krigsanden.
Det kände också att för
flikackade en bit jord
och därefter "hackade" mer
potatis som det hette och
då blev alltid goda och
många potatis. Då blev det

lön för midan. Tidesslag
 som siddes var i regel korn
 och havre. Råg siddes helt
 lite. Kornet skulle säas
 på "Ture och Tyko" vil-
 ket inte husfädern för-
 summade. Kornet skulle
 säas på eken "lökta"
 dervan! Det vill säga: när
 skrovet var så mycket ut-
 slaget att man inte kunde
 se dervan igenom lövveck-
 et. Detta var en allmän
 regel i min hemsocken
 på den tiden. Linet skulle
 säas på "Karolina"-dagen
 och det fick, heller inte
 slå fel. I "Kälgårn" "Kälgård-

Ullmark. 20, 20B.

Dagen. Fido
dittinbelig.Havran?
Tiden för Fido.

en satte matunderen på
 rost- och vittkål. Plumbroarna
 hade kom förut drivit upp
 i drinbänk på gården.
 De burgare, lussmidarna
 sadde stungen och mejsan
 i bilgarden också. Kampen
 sattes samtidigt med linet
 när kampen väckte upp
 alla fröstruckarna särskilt
 omkuldade för fröts skull.
 Kampen väckte upp och den
 med fröstruckar kallades för
 "frökampen" och den andra sorten
 för ~~frökampen~~ kampen. Kampen galles
 des ut och "frökampen" skulle
 ha särskilt gott värdskap för
 utvecklingens skull. Frökampen

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

odling

kyllströcker

odling
 kampen

blev grävde på sträet, där-
från fick den gick stå till
fritt blev mycket. Leukamp-
an som skidades tidigare
var mycket på sträet,
-därav namnet. Äggt som
inte fick församma på vägen
var hundegården. Hundarna
som vi först hade hade sin
speciella plats vid led-
gårdsvägen. En plan på cirka
2 meter-kvadrater i om-
kräns. Hundegårdens botten/eller
markytan breddes ut med järn-
ris = avskrädd ^{tr.} krossar vilka ~~skredd~~
tog lander av och breddes ut
över hundegården. Då ställdes
stängerna upp som hundens skul-

de slingra sig på. När humlen
var ingen repades den av
och förkades. Varje gård
ägde en humlegård, vilken
hushållsköket var mycket vär-
samt för den inbringade mjö-
lsta slantar som inte var
föraktliga. Det fanns upphjor-
re som köpte upp humlen
på hösten. Den såldes efter
vikt. Men frist tillhör hus-
sundera att det fanns
frö husets behov, till byggd
i symmetri. Det övriga fräst-
des och rökte stor efterfrä-
gan. Ett gammalt ord står då
~~husets behov~~ det regnade på
skärsdagen: löd. Då skärta 'pessan'

i kumlen Eli den förtid." Berorde på att kumlen var mogen och färdig vid den tiden. (Den 26 juli, i gamla almanackan inföll Skarta) På den tiden sade man "Skarta" med långt utdraget ä!.

Kusfodern slog gjungan om vägen för att utöka fodret till kreaturen. Då det blev utslut med foder. Särskild fjären äto gjungan med sukk. Man hade en särskild "gunglie" att slå ^{slå} med som var bredare och kortare än en vanlig tie. "Gunglien" brukades aldrig för något annat arbete än den var avsedd.

Ljungtoro som skulle vara
till stros' hade kuggits upp
bidigt på vären och stac-
kades av kvinnorna då
den var uppsluggen. Den stacka-
des så att det skulle bli luft
mellan torvarna och krödes
ej hem förrän den blev tve,
någon gång efter vären. Man
kallade även detta "slå ljun"
till vilket ^{arbete} man använde "flä-
kacka". Detta arbete kunde ej kvin-
norna utföra då det var alltför
fört tungt. Tall användes och
så till stros' - grantall. Man
gällde stora granar på vintern
vilka skulle vara till nytta.
De sneddes genom av trädet

ACC. N:R. M. 7101: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Därefter man snedde av tall-
en som skulle bli till strå.
Man satte så upp en kugg-
kubbe i skogen därefter kvin-
norna anlände med silknin
och hackade därefter tallen,
vilken skulle ligga i strå
stackar i skogen tills den
brödes hem. I slutet av 1800-
talet hackade man tallen på
ladugårdshacken i regel. Kvin-
norna hackade även då eller
gamla morfar eller farfar,
som önskade ha något att
sysselsätta sig med då han
orkade. Även morarna eller
fararna på gården stod ofta
på ladugårdshacken och hacka-

De kall. Karlarna ligga gärdslä-
stare för vären, by gärdslä-
stare behövde det om in-
nan kreaturen släpptes. När
vårningen var gjord skulle
man gåra som det hette.
Då fördes gärdslä till rå-
gångarna och gärdsläningen
beröjades. Kvinnorna i huset
svedde hank eller "svejde
hank", som man sade. Den
gick svedas väl om far
skulle vara belåten med
den, och då var "gåringen"
i full gång. Man tänkte ett
litet bit på en kant nära
gåringen då hanken skulle
svedas. Det blev ett fri hank-

Itr II: f. 41

sodjerskan. Hon hade även
 varit far bekjäftig vid
 spräckningen av gärdset
 vilket arbeta man måste
 vara två till. Då far krig
 veden på vintern som skulle
 vara till året krig kan ok-
 så "stauer" till gärdsgården
 samt "riastaka" att "ria"
 så på. Veden fick lov
 vara färdigtagen och lig-
 ga uppladad och fin, före
 bymnelveckan, by "bym-
 lingen" fick inte skita
 i veden, lod ordstäveth.
 Då stod också stauern och
 "riarna" välvårsta och fina
 på vedbacken allt pygdligt

och valdadtat. Varje kväll
i veckan ^{sommardag} gick för i huset
rengöring. Detta af
förmån. Solen gick ned efter
slutad arbetstid. Varje vår
rensade kvinnorna kungs-
marken från löv och ris.
Detta innan vitlocken (= vit-
sipporna) slog ut. Ty annars
blev det onödigt. Och väl
skulle det vara rensat annars
blev det smaken af kvinn-
folken i huset då släkten
kom. Kvinnorna skulle brän-
nas med samma för att
de inte skulle bli liggande
och bläsa ut. Därför släta
gårderna fulla av rik frukt

värkvällarna då det var
lengt. Ingen fick tända på
dagen då det var strice eld-
fara. Drökningsna passades nog
så att allt brann upp och
det kunde tända att den som
skulle passa dem frist vid
midnatt fick vända hem.
På sommaren mellan bäg-
ningen väjde man radmal
som skulle vara till kläder
till gar i huset och de
nacka söner. Spinnit garn-
et hade hon gjort under
vintern. Det fick spinna väl
och fint. Flickorna som ej var
fullt kunniga i spinningen fick
ej spinna det. Ty de ville spin-

*
 en "lucka" eller "mårala",
 som man sade. Fullt kunniga
 måste de ^{väras} vara. Vadmalet
 måste ~~förberedas~~ i tid, ty
 det skulle beredas vilket
 tog sin tid och segs och
 vara gärdigt till jul. Vad-
 malet användes av "färgat",
 kamspinnat ullgarn, 6 gvar-
 ter (bredd 190 cm), gärdigbredd
 5 gvarter (bredd = 175 cm). Att det
 var gärdigt lämnades det
 in i Hornells färgeri i Bis-
 laved där det först fär-
 ges sedan stämpades. Till
 vardagskläder färgades det i
 regel grått, och stämpades, till
 festkläder färgades det svart
 * "Kvordin" eller "kvordin"

L. u. F. 38.

och klädesbereddes, vilket
~~man~~ inte hade råd med
för vardagskläderna. Kvinnor-
nas kläder som skulle begynas
vintertid vävdes också på
sommaren. Väpnan var köpt
af hemsjunnan, öfver eller in-
slaget sjummet vilket kvinn-
ornas färgade gjätra. Friskt
"färgade" man det i "skossvarta"
eller "krossyra" för att färgen
sedan skulle sitta i. Så färga-
de man i "stajnamossabrunn"
[= stenamossabrunn], mossan som
vuxer på stenar vilken skra-
pades av och färgades med.
Denna färg måste kokas. Så
färgade man i "bruka"-blätt.

Detta var kallfärg, därav
namnet 'färga i bruka'. Denne
färg härstammade också från
västriket. En brun färg som
måste kokas plockade man
i mossmarker vid kanten
av mossen, namnet på växten
okänt. Man färgade i 'bresil-
ja' då man skulle färga
svart. 'Kramsyra skrovvit
och bresilja' köptes från
staden vid en stadskärra.
Man värde inte bara enfärga-
de tyger utan även rustiga
vilka vno mycket vanliga.
När klädningsvävarna vno
färdigvädda lämnades de in
till 'pressning' i färgrikt.

Det var inte rent ai man
vände till vare sig mans-
kläder eller kvinnokläder.
Tyget var slitstarkt och klide-
na måste hålla i många
år. Skjortskliderna var man
mycket rädd om, de värdes
noga så att man ej
gick förlorade i dem. Det det-
ta skadedjuret använde man
svalört som lades i klide-
na i ^{en} fickan o. s. v. Om som-
marena värdes de noga. Allt
i "akt och mening" att bevara
dem så att de räckte i
många år. Man hade ej råd
att skaffa sig kläder så ofta.
Det visste man mycket väl.

Färgning med brasilja samt
blekning i karmusyen och
spröskarta blev dock inte
^{brustigt} ~~brustigt~~ förrän i början av
1890-talet. Man betade också
i "blåsten" vilket man också
tyckte i staden. På vintern grann
krinnorna linet och kungen
vilket också skulle väras
så det kom ut till blek-
ning i den rätta bleknings-
tiden febr.-mars. Man grann
blinnorna först och därefter
tignorna. Tyvärr grann man
av de alla finaste tignorna
frå att den skulle bli släp
så den gick att se med. Den
kallades "freimaskid". Till under-

kläder användes den ofrigad.
Kvinnorna sydde gjälor, skjorta
na för hand samt sina lin-
tyg likaså. Om lintråden
skulle användas att sy
ypperkläder vilka liksom
syddes för hand - frigades
den i blästen och bläsiga
så den blev soakt. Med den-
na tråd syddes lusefolkets
kläder före jul, i regel.
Handdukar användes of-
fentliga utan mera vid luf-
tader. Riktiga handdukar såv-
des inte mycket av all-
mänheten utan enbart län-
schals handdukar som kalla-
des för "hankläde" (= handkläde).
Dessa voro försedda med frans i änd-
arna.

Väven till skjortor åt karlar-
na vävdes av kvinnan Com-
mullagarn^{eller väp} vilket klistrades,
den bjöte ett kalut skil-
pund vetenjal vilket räck-
te till en vanlig linyg-
väp. Blingarn till de eller
inslag brukades, skjortorna
kallades "blaggarnsskjortor"
= blingarnsskjortor. Kvinnornas
linygar var vävda så att en-
delen vävdes av Commullagarn
och merdelen av "blaggarns-"
blingarn. Blaggarnssärkar
kallades de som voro helt
av blingarn, de andra kalla-
des för "merdelssärkar".
Man hade särskilt mått var man

vände "nerdelassakar". Frist
vändes en aln med "bly-
garn", så en och en halv
aln, kumullorin, så en
aln ^{med} "blygarn" igen, så var
det fridigt all sy när det
var bleckt och i ordning.
Bekantligt och väl rekommendat
kan man säga. Och alltså
slitstarkt och bra och kraft-
igt. Kan spänna även gån
till strumpor och vantar
åt alls husets folk vilket
man i huset mestadels
stickade efter liggdags.
På så sätt stickade man
allt vad familjen behövde
i strumpor, ifrån den minste

i familjen till den stricke,
samt vantur. "Längschalar" av
gilla vävdes i vävstolen
i dräll och "gäsigmmuster".
Rutiga i grönt och brunt
i vitt och svart a. s. v.
Dessa längschalar användes
av både karlarna och
kvinnorna - inte barnen.
De var ungefär 50 cm i
bredd samt cirka tre alnar
långa alltid konstruierade.
Gille både till vapen och in-
slag hemspinn och hemfärgat
yllegarn. Dessa ylleschalar=
längschalar voro för helg-
dagsbruk. De fanns knytt i
linda ändar, kortkanten fanns.

Till barnen stickades bovrändi-
ga strumpor i brunt och
svart eller i grått och
svart o. s. v. När de var färdig-
stickade 'valkades' de på
ett valkbräde, av trä med
koffler som på nutida brätt-
blåden. Alla strumpor och vant-
ar 'valkades' Ebra, för att
de skulle bli fjärra och
varma. Färdigt även slitstarka.
Allt arbete var gediget och
praktiskt som dåtida kvinnor
utförde. Det var en skam för
en husmoder om hon inte
kunde utföra vad hennes
genmoder gjort på sin tid
i husligt arbete